

Edmund Joensen,
løgmaður

Nýggjársrøða løgmanns 1997

Longu í 1995 sóust tekni um, at tað fór at eydnast at venda figgarligu gongdini í Føroyum. Hagtølini fyri 1997 vísa eins og tøluni fyri 1996, at tað av álvara gongur framá í Føroyum.

Hverji eru úrslitini?

Lat meg í stuttum nevna nøkur dømi um hesa framgongd:

- Fólkaøksturin heldur fram. Aftur í ár er talan um ein nettovøkstur í fólkatálinum, sum nú er komið uppá umleið 44.300 fólk.

- Arbeisloysið, sum var eini 25% við ársbyrjan 1994, og sum var 14% við árslok 1995, er nú komið niður á umleið 9%.

- Lønartúgjaldirnar í januar til november 1997 eru øktar 7% í mun til sama tíðarskeið í 1996.

- Av hesum eru lønarútgjaldingar í marknaðarvinnunum øktar 7% og almennu lønarútgjaldingar øktar knøpp 6%.

- Skatta- og avgjaldstrýðið, sum var óvanliga stórt, er minkað munandi.

- Figgarjagnaravgjaldið er nú tikið heilt burtur.

- Landingsprísirnir fyri tosk, hýsu og partvist fyri upsa, eru farnir 20 til 40% upp.

- Týðandi partar av føroyska fiskiflotunum, serliga heimaflotunum, hava havt eitt avbera gott ár.

- Fiskiðnaðurin á landi vísir to eina ávísu niðurgongd. Tað vendi eg aftur til.

- Útflutningurin fyri 10 mánaðir í ár var 8% størri enn í fjør.

- Innflutningurin fyri 10 mánaðir í ár var 7% størri enn í fjør. Økta virksemd sást aftur í samansetingini av innflutninginum.

- Handilsjavnin verður sostatt helst betri enn í fjør, eitt yvirskott uppá umleið 300 miljónir kr.

- Gjaldsjavnin sær eisini út til at verða minst líka góður og í fjør, t.v.s. eitt yvirskott uppá meira enn 1.100 miljónir kr.

- Tað vil siga, at nettoutanlandsskuldin, sum við ársbyrjan 1990 var uppá 8,5 miljardir kr. nú er komin niður um 2 miljardir kr.

Framgongd

Eg kundi nevnt hópinn av øðrum dómum, sum vísa, at tað hevur eydnast okkum at venda figgarligu gongdini.

Men vit mugu minnast til, at vit skulu ikki bara rokna við víðráki. Vit kunnu ikki rokna við eini líka stórar framgongd í komandi valseiði.

Við torført at ímynda sær betri umstøður fyri fiskivinnuna í 1998 enn í 1997, tí nøgdur og prísir hava verið á høgum støði farna

árið. Veidán á fjarleiðum verður nakað skerd komandi ár, eitt nú kvoturnar í Barentshavinum. Tó liggur ein ávisur reservi í at fáa meira fisk viðgjørðan á landi.

Eg nevndi í áðni, at fiskiðnaðurin á landi hevur víst afturgongd higartil í ár. Orsøkirnar eru fyrst og fremst tørvandi vilji at fáa veiðina til lands, móttøðan móti verandi virksemd, og tørvandi áhugin hjá heimligum kreftum at taka sær av teimum nógvu virkjnum, sum hava verið og eru til sølu.

Tað tykist sum ein ávís vend er komin í nú í seinastuni, eina mest orsakad av øktum innflutningi av frystum fiski.

Eisini kann ein ávisur reservi liggja í møguleikunum fyri at gera verandi avtalur við eystanlond. Fyrsta handilsavtalan er júst gjørd við Estland. Sum so ofta fyrr nevnt tørvur okkum betri samstarv við ES.

Samanumtikið kann sigast, at um framgongd ikki verður í búskapinum av øðrum orsökum enn fiskiveiðu og fiskaframleiðslu, so er vandi fyri einum falli í lønarútgjaldingum í 1998 og framvegis, og tað fer at merkast hart hjá landskassanum og hjá kommununum.

Tá litid og onki avlop er budgettarað hjá land og kommunum, skal ein inn-tøkumissur svarast við sparingum, skattahækkingum ella fíggiast á annan hátt.

Eitt annað vandamál er um rentan hækkar. Tað hevði minkað um nýtslutmøguleikarnar hjá landi, kommunum, privata sektori og hjá einstøku húsarhaldunum.

Vit skulu heldur ikki gloyma stóru skuldina hjá landskassanum. Ein føst afturgjaldsskipan fer ivalyst at seta stór krøv til sparingar og skatting.

Tað kundi verið uppaftur betri

Aftaná at hava víst á, at tað hevur gingist okkum betur, enn roknað varð við, og at týðuligir vandar liggja fyri framman, kann eg nevna, at tað kundi verið uppaftur betur.

Í nýggjársrøðuni í fjør fannst eg at løgtinginum fyri at hava lorað ov nøgv út í 1995 og 1996. Eg segði meg vera samdan við landsstýrsmannin í fíggiarmálum, sum lýsti figgarlógardögðini sum eitt sjálvtøkuborð. Hóast eftirfinningar frá andstøðu- og samgongulimum, loyvi eg mær at halda fast við hesar affinningar.

Náddu úrslitini kundu verið munandi betri, um slíkar lóringar ikki vóru

framdar í valseiðnum.

Tá havi eg lættari við at skilja, at politikkarar hava lyndi til at slaka í ár, nú løgtingsval stendur fyri durum.

Og nakað er lorað í sambandi við figgarlógina fyri 1998, í alt einar 25 miljónir kr. Av hesum eru 8 játtaðar til heilsuverkið og 14 til almannaferkið, og 3 miljónir kr. eru játtaðar til ymisk endamáli út frá landið.

Hesar lóringar havi eg í høvudsheitum góðkent.

Nú stendur tað einum og hvørjum fritt at geva Føroya fólki gylt lyfti um, hvat teir ætla aftaná komandi løgtingsval.

Men nú havi eg hug at siga sum íslendingurin segði á sinni: "Nú er ballið buðið" hesumegin løgtingsvalið.

Hvi var tað so ikki truplari?

Havandi í huga, at Føroyar fyrst í nýttárinum sum einasta land í vestrheiminum var farið á húsagang, kann tað tykist marghættligt at tað hóast alt hevur gingið so mikli væl at rætta upp búskaparlígu gongdina í Føroyum.

Sjálvur ivist eg ikki í, at høvudsorsøkin eru tvínnar.

Tann fyrsta høvudsorsøkin er, at føroyingar hava víst vilja og evni at virka fyri einari góðari og skjótari loysn.

Teir landsmenn, sum fyrilbs leitaðu sær arbeiðsmøguleikar og livilíkindi uttanlands, serliga í ríkisfelagskapinum, heldur enn at falla í fátur her heima, eiga stóra tøkk uppiborna. Fleiri og fleiri av teimum leita sær nú heim aftur, og skulu teir vera væl afturkomnir. Vit vilja halda fram at virka fyri, at fleiri kunnu koma heim aftur.

Eisini teir landsmenn, sum vóru eitt sindur betri fyri, sum varðveittu sítt arbeiði, og sum tí blivu heima á landi, hava stóra tøkk uppiborna. Tolni til at bera stóran skattir og avgjöld, at tola niðurgongd í inntøku, fyri ikki at tala um minking í tøkari nýtsluupphædd, arbeiðshugur og framfýsni annars vóru fyrirteytnar fyri, at vit politikkarar kundu fremja tað, sum fram er.

Hin høvudsorsøkin er ríkisfelagskappurin. Tað, at hin parturin av ríkinum atøk sær at standa fyri allari uttanlandsskuld til londini uttan fyri Danmark, einar 7 milliardir kr. og tað, at vit framvegis hava fingið umleið 1 milliard kr. í ríkisstuðli eru avgjörðar fyrirteytir fyri teimum úrslitum, sum nádd eru.

Vit skulu ikki gloyma, at árligi ríkisstuðulin uppá eina miljard krónur til okkara samfelag er umleið tann sama nettoupphæddin, sum útflutningurin í teimum vánalagsta árunum legði eftir seg.

Viðurskiptini við Danmark

Hesi viðurskipti hava fingið drúgvu umrøðu í hesum valseiðnum, fyrst og fremst av bankamálum. Viðgerðin í donskum og føroyskum fjølmiðlum, av donskum og føroyskum politikkarum á løttingi og á fólkingi hava í ávisan mun tarnað samarbeiðinum millum Føroya og Danmarkar.

Tað frøir meg, at úrsliðið av bankananningini loksins verður almennakunngjørt um miðjan januar. Av góðum grundum veit eg onki um, hvat úrsliðið verður. Uttan mun til, hvussu frageiðingin verður orðað, fari eg at biðja føroyingar, løgtingsmenn og fólkatingsmenn og aðrar politikkarar, eins og fjølmiðla, ja, allar føroyingar geva sær stundir til at koma til rætta samantakið til veruliga innihaldið í hesi frageiðing, áðrenn verður at leika í aftur.

Føroya landsstýri fer gjøgnum serkønar skjótast gjørligt at útvega eitt sakligt og rætt samantak av frageiðingini um bankananningina. Tykkum nýtist ikki at vera í iva um, at verður tað mett rætt og neyðugt, fer lögmaður at nýta tann sama fastleika mótgævis dómum, sum nýttur varð at sleppa okkum burtur úr teimum politisku bindingunum við Danmark fyrst í hesum valseiði, og tann sama fastleikan sum nýttur er í kravinum um, at danir átaka sær kostnaðin av bankabjargingunum.

Politisku viðurskiptini innanlands
Sum náttúrligt er aftaná ein húsagang hjá einum heilum samfelag, hevur verið ávisur politiskur turbulensur hetta valseiðið. Tað byrjaði við drúgvum samráðingum og einum samgonguskjali við Fólka-flokkinn, Kristiliga Fólka-flokkinn og Miðflokkinn. Í staðin bleiv tað ein samgonga við Javnaðarflokkinn, Verkamannafylkingina og Sjálvstýrisflokkinn. Ein sambandstingmaður tók seg úr tí samgongu. Tá Javnaðarflokkurin gav upp, varð samgonga gjørd við Fólka-flokkinn, Sjálvstýrisflokkinn og størri partin av Verkamannafylkingini. Tá Sjálvstýrisflokkurin gav upp, helt samgongan fram sum minniluti í valbólki við Kristiliga

Fólka-flokkinn og fráfrána sambandstingmannin.

Hesir trupulleikar hava av skiftandi andstøðum og av fjølmiðlunum verið týddir sum ein veikleiki fyri politisku leiðsluna í landinum.

Men góvu vit eftir fyri Fólka-flokkinum frá byrjanini av, góvu vit eftir yvir fyri Javnaðarflokkinum í miðjum valseiðinum, góvu vit eftir fyri tí einstaka landsstýrsmanninum og góvu vit eftir fyri einstøkum tingmonnum, so høvdu vit ikki kunna víst á tey góðu úrslitini í dag.

Ein eigur at leggja til merkis, at ríkni politikkurin av ymiskt politiskt samansettum samgongum hevur stórt sæð verið tann sami. Vit settu okkum nøkur mál, sum í stuttum vóru:

- at venda figgarligu gongdini
- at sleppa undan bindingunum við danir
- at lætta um hjá vinnulívunum
- og
- ikki minst hjá einstaka borgarum

So kunnu vit meta um, hvørt tað var ósemja ella politiskur fastleiki, sum gjørdi, at vit náddu longur enn tey settu málini.

Skuldi eg fingið høvi til at gjørt tað umaftur, hevði eg roynt at sýnt upp aftur stórra politiskan fastleika, hóast vanda fyri ávisum politiskum spenningum og sostatt nátt enn betri úrslitum.

Onnur viðurskipti

Ov drúgt verður at fara um øll mál í einari nýggjársrøðu. Nevnast kunnu nøkur stórmál.

Vit hava arbeitt við spurninginum um landgrunsmark við Bretland, men stríðið hevur gingist. Fyrikingar verða gjørdar til eina oljuvinnu, og uppskot til oljuloggávu er lagt fyri tingið.

Komið er undir land at umskipa miðfyrisingina í landsstýrinum til broyttu stýrisskipanina. Allir aðalstjórnarar eru settir, eins og fulltrúar og skrivstovufólk.

Hetta eru neyðug tiltøk, tí vit finga nýggja stýrisskipanarlóg, um umstigning skuldi virka á næktandi hátt.

Góðu landsmenn.

Eg vil enda hesa nýggjársrøðu við tí týðningarmesta, eg havi at bera fram.

Tað er ein tøkk til allar landsmenn, hvønn einstakan fyri hennara og hansara lut í tí endurbýggingarbeiði, vit hava framti fyri okkara land hesi fýri árin.

Fyri Føroyar og fyri flestu føroyingar hava hetta verið 4 strævin, men góð ár.

Í øllum viðrákinum mega vit ikki gloyma at hava Harran við okkum í øllum lutum. Okkara tankar leita í samkenslu til tykkara, ið mist hava á einhvønn hátt í farna ári. Harrin styrki tykkum, ið hava verið fyri stórum missi, og har sorg kennist sár.

Vegna Føroya landsstýri fari eg at ynskja øllum Føroya fólki, burturi sum heima, eitt av Harranum signað nýggjár.